

Palmefugl for askekrukke I anledning af reformationsåret 2017

*Af lektor i historie ved SAXO-instituttet Morten Fink-Jensen
og professor (mso) Anna Vind*

Betegnelsen en „Fønixperiode“ stammer fra en mytisk fortælling om en længerevarende periode, af og til fastsat til ca. 500 år, hvorefter den smukke lilla fugl Fønix (af græsk phoinix for „purpur“) brænder sig selv op og derpå genopstår som et nyt og enestående eksemplar. 2017 er på flere måder en slags Fønixår for Københavns Universitet, et omvæltningernes år, tilintetgørelsens og tilblivelsens år, tilsyneladende ganske godt illustreret af den gamle myte. Bestanden af fysiske bøger er for nedadgående, mens der satses markant på de nye, hurtigt tilgængelige digitale ressourcer. På de to fakulteter i Indre By, Det Teologiske og Det Juridiske, tømmes og forlades kontorer og auditorier, inventar kasseres, og samtidig færdiggøres, fyldes og indrettes

nye bygninger tæt på de andre universitetsfag. Den store efterkrigsgeneration er på vej på pension, og institutionen drives videre med nye kræfter ved roret.

Interessant nok falder den iagttagelse sammen med, at vi træder ind i netop 2017, 500-året for reformationen. Også reformationen kan forstås ud fra Fønixmyten. Gammelt gik til og nyt opstod for 500 år siden i 1517, da Luther offentliggjorde sine 95 teser mod afladen. Luther gjorde op med en række brug og misbrug og slog til lyd for en genfødsel af gamle forestillinger i en ny og bedre form. På den måde passede han godt ind i sin tid, renæssancens (genfødsels) tid. Det, han promoverede og fastholdt vedrørende sprog, erkendelse, frihed, dannelse, menneskesyn, embedsforståelse, syn på kirke og stat osv. fik betydning helt frem til i dag. Den betydning undersøges og markeres i 2017 på universitetsniveau, både i undervisning, forskning og formidling. Betydningen berører også universitetet selv, fordi netop forestillingerne om tænkning og formidling blev påvirket af Luther og hans tilhængere. Ikke mindst i Danmark, hvor de reformatoriske ideer

hurtigt vandt indpas på grund af den lutherske sindede kong Christian III.

Københavns Universitet på reformationstiden

Københavns Universitet var i de første årtier efter dets oprettelse i 1479 et lille regionalt universitet med 5-6 lærere og ca. 50 studerende. Dets væsentligste opgave var teologisk videreuddannelse og undervisning i kirkeret. På grund af universitetets tilknytning til kirken blev det ramt af uroen i de tidlige reformationssår i 1520'erne, og det var helt ophørt med at fungere flere år før reformationen i 1536. Reformationen blev til gengæld begyndelsen på en ny tid for universitetet, fordi det nu kom til at stå for præsteuddannelsen og samtidig blev tæt knyttet til kongemagten. Det betød ikke mindst, at antallet af lærere blev tredoblet, og at de studerende i løbet af nogle år steg til ca. 1000. Latinerkvarteret kom for alvor til at sætte sit præg på København.

Universitetet blev officielt genoprettet den 9. september 1537 ved en højtidelighed i Vor Frue Kirke i København med deltagelse af kongen, rigsrådet og Københavns øvrighed. Indvielsen var en del af flere højtideligheder i august og september 1537, som symboliserede kongens magt og indførelsen af reformationen: kroningen af Christian III (1536-1559), indvielsen af de nye lutherske biskopper og udstedelsen af Kirkeordinansen. Det var et tydeligt signal om den vigtige rolle, Københavns Universitet var udset til at spille i det praktiske arbejde med at gennemføre den lutherske reformation på alle niveauer i samfundet. Knap to år senere, den 10. juni 1539, blev universitetets organisation

og undervisningsforpligtelser udførlig beskrevet i en ny fundats. Blandt forfatterne til fundatsen var den tyske teolog Johann Bugenhagen (1485-1558), som Christian III havde kaldt til landet for at sikre sig, at reformationen blev gennemført i tæt overensstemmelse med de lutherske principper.

Bugenhagen var garant for, at universitetets virke blev lagt i de samme rammer, som var blevet skabt for universitetet i Wittenberg. Det betød ikke mindst, at al undervisning og videnskabelig udfoldelse skulle ske under hensyntagen til kongemagtens og kirkens behov. Men bagved disse hensyn lå også et kristent videnskabssyn, der i al væsentlighed var blevet formuleret af en anden Wittenbergteolog, Philipp Melanchthon (1497-1560).

På det genåbnede universitet blev alle fire fakulteter fra det oprindelige universitet videreført, dvs. det teologiske, juridiske, medicinske og filosofiske. I universitetsfundatsen slog kongen fast, at de lærde studier i deres helhed var afgørende for at uddanne mænd til brug for dels staten, dels kirken med dens behov for at sprede evangeliet: „Vi fremmer alle videnskaber, for at vi kan uddanne mænd, der kan være til tjeneste for den verdslige regering og kirkerne“. Selv om dette nok så meget handlede om at kunne forfatte en god prædiken, stod fundatsen fast på en vis grad af akademisk frihed. Kongen slog nemlig også fast, at han ville have undervisning i „alle videnskaberne ved dette universitet, uden at bekymre os om, at der læres mange ting, hvis nytte den menige almue ikke kan indse“. Det var op til universitetet og professorerne selv at finde den rette balance, men hele tiden

efter den rettesnor, at teologien var det overordnede.

Det teologiske fakultet var formelt det øverste af de fire fakulteter, og en af dets professorer var samtidig Sjællands biskop, hvilket understregede fakultetets opgave med at føre tilsyn med den rette reformatoriske lære i riget. Foruden teologi hørte jura og medicin til de højere fakulteter. Sammenlignet med universitetet før reformationen spillede jura en mindre rolle, fordi kanonisk ret (kirkeret) bortfaldt som fag med reformationen. Den verdslige ret (romerret) tiltrak ganske få studerende, fordi statsmagtens behov for jurister endnu var begrænset. Det medicinske fakultet spillede en større rolle, bl.a. fordi professorerne bidrog til undervisningen i fysik og matematik på det filosofiske fakultet, som ligesom før reformationen var det største, men nu udvidet til at omfatte professorater i latin, retorik, dialektik (logik), græsk, fysik, matematik, hebraisk og musik. Disse fag udgjorde en slags redskabsfag for studierne på de højere fakulteter, og for flere af fagenes vedkommende var der lærebøger, skrevet eller udgivet af Melanchthon, som undervisningen kunne tage afsæt i. Hermed blev der også i undervisningen sikret en forbindelse til den Wittenbergske teologi, samt til de humanistiske grundtanker, som prægede Melanchthons syn på dannelse og uddannelse. Det kom især til syne i fundatsens opfordring til at læse tekster på originalsproget og, hvis dette ikke var latin, så i en god oversættelse. Dansk sprog var udelukket i lærdommens tempel, og det var så indlysende, at det end ikke var værd at nævne.

Københavns Universitet i dag

Vor tids universitet er et andet, og dog hviler det på sit reformatoriske fundament. Også i dag gør de fleste fag, inklusiv dem på Det Teologiske Fakultet, en stor indsats for at arbejde med originale tekster på originalsprog, både græsk, latin, hebraisk, tysk, fransk og engelsk. Og universitetet værdsætter det danske sprog, både i skrift og tale – på internationaliseringens baggrund. Uanset dansk ikke stod centralt på det reformerede universitet i første omgang, så var reformatorerne fuldt ud klar over, at kun ved hjælp af sproget og dets kreativitet finder der erkendelse sted. Modersmålet var dengang, som det er i dag, det primære for de fleste i et bestemt geografisk område, og erkendelsen af sandheden var for reformatorerne noget, der skulle være enhver beskåret, ikke kun den lærde verden. Så det, som de lærde beskæftigede sig med, skulle bringes ud over rampen og være tilgængeligt for alle. Det skulle studeres i sin originale form på grund-sprog og derpå omsættes, forklares og videregives på dansk.

Det skal det også i dag, og på Det Teologiske Fakultet og på KU som sådan markeres reformationsjubilæet på flere måder henvendt til forskellige interesserede. Der afholdes offentlige forelæsningsrækker både forår og efterår 2017 om reformationen og dens betydning, og der vil være kurser for studerende om blandt andet luthersk prædiken og Luthers teologi. I løbet af året udkommer en række bogværker. Bogen om Reformationen som kirkeligt og kulturelt program i 3 bind fuldendes, en bog om 'Danmark

og Luther i 500 år' er på vej, et værk med oversættelser af Luthers breve inklusiv en introduktion til Luthers liv og tænkning er i trykken, og endelig udkommer en dobbeltsproget oversættelse af Luthers skrifter om kirken ved årets udgang.

Jubilæet fejres også ved adskillige åbne arrangementer. Den 20.-21. maj afholdes der en stor konference for lægfolk i Århus om reformationen og dens virkninger, og her medvirker størstedelen af de KU-forskere fra både historie, teologi og litteratur, der beskæftiger sig med emnet. Den 5. oktober fejrer Københavns Universitet jubilæet med en eftermiddag i festsalen på Frue Plads for alle interesserede både fra 'huset' og udefra om reformationens betydning for universitetet. Her holder den engelske universitetshistoriker Laurence Brockliss fra Oxford festforelæsning, og derpå vil fire forskere fra teologi, historie, jura og naturvidenskab tale om emnet. Eftermiddagen rundes af med musik og reception. Endelig afholder Folketinget en åben konference i landstingssalen den 30. oktober, der belyser Danmark og reformationen.

Fremtiden

Historien om reformationen bliver af de fleste set som en historie om fremgang. Om den var det i alle henseender, er dog omdiskuteret, og det vil utvivlsomt fortsat blive debatteret i det kommende år. Myten om fugl Fønix var tilsvarende ikke

bare en ren vækstmyte, men en myte, der inkorporerede både undergang og fødsel, død og liv i ét, men med livet og opstandelsen som den vindende part – måske er den netop derfor passende som billede på 500-året 1517-2017. Om den også er passende som billede på forandringerne ved Københavns Universitet anno 2017, vil vise sig. Vi kan ikke forudse, hvilken fremtid vi går i møde på et Universitet, der samlet set har færre fysiske bøger på hylderne, men som samtidig har adgang til alverdens værker med et klik. Et Universitet uden store rummelige kontorer, og som ikke længere sørger for, at det gamle latinerkvarter i Indre By er befolket med studerende. I stedet byder det på små skriverum bag transparente glasvægge i lysere omgivelser på det store futuristiske campus ved fælleden. Et Universitet med en tydeligt fornyet population, hvis kræfter er stærke og gode, men hvis forestillinger og idealer måske er andre end forrige tiders. Vi håber og tror, at tiden fremover bliver god, men vide det kan vi ikke, ligesom Luther heller ikke kunne være sikker på, hvad der ville ske, da begivenhederne tog fart i datidens Wittenberg. Tilbage står derfor at ønske et godt reformationsår med tanke på den smukke palmefugl, der brændte op og derpå opstod af asken, fornyet, fornyet og med blikket vendt mod de næste 500 år.